

Voorzitter,

Een Jubeljaar,

de begroting voor volgend jaar zou de 'oogst' moeten zijn van deze staten periode. Onze fractie wil haar betoog dan ook richten op drie invalshoeken:

1. Waarom we 'Jubeljaar' met een vraagteken boven onze inbreng schrijven,
2. of er wel wat te 'oogsten' is
3. en wat de volgende periode de inzet moet zijn voor Zuid-Holland.

Eerst dan maar die term Jubeljaar.

Onze fractie heeft dat uit het boek Leviticus gehaald, een van de boeken in de Bijbel. Wat is dat Jubeljaar?

Leviticus: *'Elk vijftigste jaar moet jubeljaar voor u zijn. U mag [dan] niet zaaien, niet oogsten wat er na uw [laatste] oogst [nog] opkomt, en [de druiven] van uw ongesnoeide wijnstok mag u niet plukken'*.

Ik kan mij voorstellen dat u zich afvraagt waar ik nu heen wil, en gezien de tijd zal ik dat kort samenvatten.

De Bijbel legt een nadruk op het nemen van voldoende rust. Voor mens, dier en land.

Rust op een van de zeven dagen in de week, rust elk zevende jaar en na zeven keer zeven jaren, het vijftigste jaar, het Jubeljaar.

Tijd voor iets anders, tijd voor God. Ik ga nu niet verder over dat cijfer 7. Wel dat in zo'n jubeljaar een herschikking plaats vond. Schulden werden kwijtgescholden, bezittingen teruggeven, vrijheden herwonnen.

Wat ons daarin *inspireert*, en dat brengt ons weer naar deze tijd, is dat God hiermee óók beoogde dat rijken niet eindeloos rijker kunnen worden, dat schulden uiteindelijk vervallen, dat uitbuiten tegengegaan moet worden en dat de naaste geholpen moet worden. Niet eindeloos lang mens, dier en land uitputten, maar ook de kans geven om te herstellen, te herschikken en de kans op een nieuwe start met een schone lei.

Dan nu de 'oogst' en de volgende periode.

Onze fractie begint met onze naaste. Onze fractie wil *niemand* uitsluiten, wil *iedere* kwetsbare groep beschermen en wil mensen die tussen de wal en het schip vallen *ondersteunen*. Concreet pleiten wij voor een *échte* inclusive provincie!

Mooi dat daar in de huidige periode beweging in kwam, laten we dat doorzetten.

Mooi dat de zorg om het *antisemitisme* een stem kreeg. Mooi dat de praktijken in *China* serieus aandacht beginnen te krijgen. We roepen u op om door te gaan om hier onze stem te laten horen!

Een goed *cultureel* klimaat en behoud van *erfgoed* is belangrijk. Cultuur en erfgoed verrijken ons leven.

GS heeft zich inhoudelijk stevig ingezet voor cultuur en erfgoed. En zij heeft de indexatie geregeld. Dank hiervoor!

PS heeft met twee amendementen en één motie extra geld vrijgemaakt voor cultuur en erfgoed. Met succes is een deel van de bezuinigingen op de vaste partners teruggedraaid, is er extra geld vrijgemaakt voor restauratie van rijksmonumenten en is het budget structureel in de begroting opgenomen zodat continuïteit is gewaarborgd. Een goede basis om in de volgende Collegeperiode verder stappen te maken.

Een economie draait om mensen en hun welzijn; niet uitsluitend om financiële welvaart. De fractie ChristenUnie-SGP is blij dat het college het economisch beleid in de provincie steeds meer richt op het realiseren van Brede Welvaart; én op het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) en niet enkel op de zogenoemde 'topsectoren'. De provincie brengt MKB-ondernemers en gemeenten samen met MKB-deals. Ook heeft onze fractie actief de ambitie ondersteund om een omslag te maken naar een meer duurzame en circulaire economie in alle sectoren in heel Zuid-Holland. De aandacht voor voldoende en duurzame werklocaties is toegenomen. Zijn we er nu? Nee, de komende vier jaar moeten we echt verder inzetten op verduurzamen en herstructureren van werklocaties en extra investeren in het stimuleren van de circulaire economie.

Een nieuw stabiel provinciaal belastinggebied en de aanpassingen van het Provinciefonds herbergen een groot risico. Oppassen dat inwoners die nu geen of een kleinere auto hebben fors (meer) moeten gaan betalen.

De fractie ChristenUnie-SGP constateert tevreden dat haar jarenlange wens, structureel geld voor structurele opgaven, in deze begroting is verwerkt! Overigens kan dit volgend jaar nog wel keuzes vergen van de nieuwe Staten. Ook het verwerken van de verwachting dat het Rijk ons van extra financiële middelen zal voorzien om de opgaves waar Zuid-Holland voor staat aan te pakken verdiend een compliment!

Een aantal boeren voelt zich in een sterfhuisconstructie geplaatst, want extensiveren, natuurinclusief boeren en werken met een kleinschaliger kringloop past niet in het huidige economische systeem. Perspectief ontbreekt. Ideeën van boeren zelf, zoals onder meer innovatie en rollen in het natuurbeheer, krijgen onvoldoende aandacht. Boeren zitten gevangen in tot op heden onoplosbare problemen zoals PAS-melders.

Het strategisch grondbeleid dat de provincie heeft, kan helpen om zowel landbouw vitaal te houden als biodiversiteit te versterken. Graag vragen we de aandacht van GS voor de aanbevelingen die gedaan werden in de recente PAL lezing. Wil het college bekijken in hoeverre die tips aanvullend zijn aan ons landbouw- en grondbeleid? En maximale druk op het Rijk om uitvoerbare besluiten!

De kwaliteit van natuur, water en bodem staat onder druk. Wij hopen dat we stappen kunnen zetten naar herstel van de leefomgeving waarin herstel van het ecosysteem integraal benaderd moet worden. Dat vraagt om een forse inzet van capaciteit en om het verbinden van opgaven en partners. Zodat er toekomst is voor natuur en landbouw, schoner water, bijen en boerenlandvogels en een rijker bodemleven.

We zien goede voorbeelden van het koppelen van opgaven bij de verschillende Groene Cirkels waarin ondernemers, kennisinstututen en overheden samenwerken. Positief!

Een andere uitdaging is voldoende water in de veenweidegebieden: niet teveel en niet te weinig, en de bescherming van grond- en drinkwater. Het college heeft wat dat betreft afgelopen jaar goede stappen gezet via bv regelgeving in de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening, met dank aan de inbreng van de waterschappen.

Wat betreft waterkwaliteit moet er nog ontzettend veel werk verzet worden om de KRW-doelen te halen in 2027, de vraag is zelfs of dat lukt. Ook daar is het dus alle hens aan dek.

In 2050 moet Nederland water-robust en klimaatbestendig zijn ingericht. Klimaatadaptatie blijft wat ons betreft ook komende jaren een belangrijk uitgangspunt van ons ruimtelijk beleid. Zodat water de ruimte krijgt en woonwijken zo goed mogelijk worden inricht tegen hittestress en wateroverlast. Het programma Weerkrachtig Zuid-Holland wordt deze periode nog geëvalueerd, op basis daarvan kunnen we wat ons betreft provincie-breed invulling geven aan klimaatadaptatie in de nieuwe periode.

Recreatie om de Stad: Er is een toenemende behoefte aan groen en recreatie om de hoek. Aandachtspunt is de toenemende drukte in de gebieden. Het onderhoud en toezicht van de gebieden staat onder druk en de provinciale subsidiebijdrage neemt af. Graag krijgen wij meer informatie over welke recreatiegebieden in de knel zitten wat betreft onderhoud en toezicht, in hoeverre beheerorganisaties geanticipeerd hebben op de afnemende financiering door de provincie en welke financieringsbronnen zij nog meer kunnen aanboren. Vraag aan het college: kunnen wij deze informatie de komende maanden ontvangen? (wij hebben een motie achter de hand.).

In de afgelopen periode is stikstof een prominent en lastig dossier geweest. Alhoewel we in Zuid-Holland geen taferelen hebben gehad zoals in sommige andere provincies, heeft stikstof ook hier veel impact op boerenbedrijven, industrie, bouwprojecten en maatschappelijke ontwikkelingen. Wat onze fractie betreft was in eerste instantie de aandacht onvoldoende. Momenteel wordt de urgentie gevoeld maar is de voortgang bij het oplossen van het probleem nog beperkt. We zijn tevreden met de aanpak en visie van het college en steunen deze van harte. Wel hebben we zorgen over de hanteerbaarheid, governance en financiering van het Zuid Hollands Programma Landelijk Gebied. We kijken dan ook met belangstelling uit naar het voorstel van GS voor dit programma.

De grote inzet door de "vliegende brigades" is mooi. Dat moeten we blijven doen. En ook positief dat de portemonnee getrokken wordt ter ondersteuning van de woningbouw. De aandacht voor koopwoningen gaat de goede kant op, de aandacht voor sociale huurwoningen is wat ons betreft goed, maar let wel op de balans.

Met het planbureau van de leefomgeving (PBL) zijn wij van mening dat ons geld niet in de individuele woningen moet gaan zitten maar in de zaken daaromheen. Wij hebben wel zorgen in het kader van de onrendabele top. Die is/wordt gefinancierd, maar niemand heeft geld om de mobiliteitsoplossingen te realiseren. Dan komt de bouw alsnog niet van de grond. Want binnen of buiten bestaand stads- en dorpsgebied (BSD), blijft er geld nodig voor mobiliteitsoplossingen. Geld wat er niet is. En als de focus daardoor toch op BSD blijft liggen dan is het realiseren van mobiliteitsoplossingen complexer. Onze vraag aan GS is dan ook: hoe houden we dat nuttige standpunt 'eerst bewegen, dan bouwen' goed overeind?

We waarderen de inzet op de facilitering van een goede mobiliteit. Zorgen hebben wij over de ontwikkelingen in het openbaar vervoer (OV). We waarderen de inzet om het OV te redden en te behouden op bepaald niveau en ook de inzet op een duurzaam OV. Hoe zien wij de toekomst van mobiliteit? Mobiliteit (welke dan ook) is de sleutel tot ontsluiting van de deur van woningbouw. Je zou kunnen stellen 'geen mobiliteitsoplossingen, geen woningen'. En de ontsluiting van de landelijke gebieden is een enorme uitdaging. Wat ons betreft het OV niet afschalen richting het landelijk gebied, zelfs opschalen waar mogelijk!

De opmars van waterstof als brandstof zet door. Tankstations voor bus en auto zijn, of worden, gerealiseerd. Hopelijk kan dit nog steviger aangezet worden zodat het vrachtvervoer over de weg en het water (denk daarbij aan voldoende bunkermogelijkheden) voldoende efficiënt groene waterstof kan tanken.

We hebben ook ingestemd met een investering in een warmteleiding van Rijswijk naar Leiden (WLQ+). Een belangrijke stap om restwarmte uit de industrie opnieuw te gebruiken om huizen te verwarmen. Goed voor het klimaat, minder energiegebruik dus goed voor de toekomst.

Ik ga afronden voorzitter,

Onze fractie heeft in de coalitie getracht een gedegen en volwaardige inzet te leveren. De opeenstapeling van crises maakt het besturen complex en ingewikkeld.

Stikstof in mei 2019, Corona in 2020 en 2021, de situatie op de woningmarkt, de groter worden kloof tussen arm en rijk, het minder vanzelfsprekend worden van de sociale cohesie in de samenleving, de oorlog in de Oekraïne en ons omgang met de schepping. Het hakte er allemaal hard in.

Toch hoeven wij niet zonder hoop te zijn. Onze fractie mag weten dat God regeert over de machthebbers van deze aarde. Het loopt Hem niet uit de hand.

Dank voor het vele werk door GS, PS, Griffie, ambtenaren, ondersteuning en iedere betrokkene. Gods zegen over uw belangrijke werk!